

3. Крюков Д. В. Социолінгвістическіе характеристики писем англійской аристократии Викторианской эпохи : автореф дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.19. Волгоград, 2001. 21 с.
4. Ditchfield G. George III: An Essay in Monarchy. New York : Palgrave Macmillan, 2002. 233 p.
5. Dodd F. Englishness and the national culture // Representing the Nation: A Reader. Histories, heritage and museums / ed. by David Boswell and Jessica Evans. N. Y., 1999. Pp. 87–103.
6. Goodman D. P. The Modesty Handbook. Martinsville : Gorette Publications, 2006. 74 p.
7. Handler R. Jane Austen and the Fiction Culture: An Essay on the Narration of Social Realities. Tucson : The University of Arizona Press, 1990. 175 p.
8. Hewitt K. Understanding Britain Today. L. : Perspective Publications Ltd, 1997. 307 p.
9. Himmelfarb G. The De-moralization of Society: From Victorian Virtues to Modern Values. L. : IEA Health and Welfare Unit, 1995. 314 p.
10. Hobsbaum E. The Age of Empire: 1875–1914. London : Abacus, 1989. 448 p.
11. International Dictionary of English (IDE). Cambridge : University Press, 1995. 1772 p.

Received 06.11.2018

Шастало (Турченко) В. О. Вікторіанська система цінностей

Доповідь присвячено вивченню вікторіанської системи цінностей, серед яких скромність посідає чільне місце. Доброчесність скромності у вікторіанській картині світу має подвійну природу: у світському сегменті її визначають моральні норми епохи, вкорінені в релігійному сегменті картини світу. Провідними когнітивними ознаками скромності у вікторіанській картині світу слід вважати помірність і поведінковий характер, що дозволяє визначити скромність у морально-етичному аспекті як форму усвідомлення особистістю своїх обов'язків перед собою й суспільством, моральну якість, що характеризує людину з погляду її ставлення до себе та оточуючих і виявляється у невизнанні людиною своїх переваг, гідності і самодостатності, у дотриманні моральної чистоти у сексуальній сфері.

УДК 930(476)+357.71

Ігар Іванавіч ШАЎЧУК,

*доктар гістарычных навук, дацэнт,
прафесар кафедры ўсеагульнай гісторыі
Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта*

НАВУКОВА-КАДРАВАЯ СІТУАЦЫЯ Ў БССР МІЖВАЕННАГА ПЕРЫЯДУ

Гісторыя фарміравання кадровага патэнцыялу навукі ў міжваеннае дваццацігоддзе ў Беларусі прыцягвала вельмі нязначную ўвагу, амаль выключна беларускіх даследчыкаў. Таму далей акцэнтуюцца менавіта іх меркаванні, паколькі некаторыя даныя, прысутныя ў расійскай літаратуры (у іншых гістарыяграфіях інтарэс да тэмы не выяўлены), узяты, як правіла, з апублікаваных статыстычных зборнікаў. Нейкага навуковага значэння з прычыны сваёй эпизадчнасці і неверыфікаванасці яны не ўяўляюць. Але і ў беларускай навуцы няма спецыяльных даследаванняў па дадзеным пытанні.

Пры знаёмстве з пазіцыямі беларускіх даследчыкаў, вылучаюцца тры асаблівасці іх работ. Першае, імі прыводзяцца розныя даныя на розныя гады, якія нельга супаставіць і параўнаць, а таму немагчыма ўявіць іх у дынаміцы. Другое, інфармацыя тычацца галоўным чынам 1930-х гадоў. Трэцяе, усе лічбы ўзятыя без верыфікацыі з публікацый, як правіла статыстычных, адпаведнага дзесяцігоддзя. Такім чынам, кожны аўтар прыводзіць адрозныя даныя. Спектр шырокі. Так, М.І.Красоўскі на канец першай пяцігодкі налічваў 1338 выкладчыкаў ВУН і ў 1941 г. – 1538 [1, с. 102, 109]. У манаграфіі Я.К.Новіка, як пазней у Г.У.Карзенкі, прадстаўлена іншая дынаміка навуковых кадрў: 1921 г. – 78, 1928 г. – 512 і на 1932 г. – адпаведна 1500 навуковых і навукова-педагагічных супрацоўнікаў [2, с. 112]. І.А.Кавалёў налічваў у штаце НДУ да пачатку 1933 г. – 940 навуковых работнікаў [3, с. 107]. Абапіраючыся на статыстычныя публікацыі 1930-х гадоў, Г.У.Карзенка налічваў на 1941 г. – 2227 прадстаўнікоў навуковай інтэлігенцыі [4, с. 14, 16, 19]. Апошняя лічбы прытрымліваўся М.У.Токараў [5, с. 14]. Такім чынам, даныя, прыведзеныя аўтарамі ці не маюць спасылка, ці крыніцай паслужылі выключна афіцыйныя статыстычныя зборнікі і перыядычныя публікацыі.

Адсутнасць спецыяльнай увагі да кадравага патэнцыялу навукі ў 1920–1930-х гадах абумовіла непераканаўчасць пазіцый, прадстаўленых у абагульняльных творах, прысвечаных гісторыі Беларусі. Кадравы аспект беларускай навукі фактычна абойдзены першымі пасляваеннымі абагульняльнымі работамі 1958 і 1961 гг. (“Гісторыя БССР”, т. 2). Нічога канкрэтнага па гэтай праблеме не ўтрымліваюць і “Нарысы гісторыі Беларусі”, сцвярджаючы толькі, што пасля рэпрэсій “у выніку ўзмоцненай падрыхтоўкі навуковых кадраў у 1939–1940 гг. колькасць іх у рэспубліцы ўзрасла” [6, с. 186]. Невыразна пытанне пададзена ў іншых падобнага роду выданнях. Хаця, у трэцім томе 5-томнай “Гісторыі БССР” змешчана толькі адна абагульненая лічба – 1 031 выкладчык ВНУ на 1 мая 1936 г. [7, с. 596]. Паказальна, што аўтары раздзела спасылаюцца на статыстычны зборнік “Культурное строительство СССР” [8], дзе на ўказаных імі старонках, і не толькі, падобнай інфармацыі няма. Гэтая ж лічба, але з адэкватнай спасылкай на даваенную публікацыю прыведзена Я. К. Новікам. Ён жа карэктна перадаў і змест: у паказаную колькасць не ўвайшлі выкладчыкі ВКСГШ, КІЖ, кансерваторыі, Гомельскага настаўніцкага інстытута [2, с. 193]. Даныя на 1936 г. сустракаюцца і ў працы Г.У. Карзенкі. У ёй на гэты год колькасць навукова-педагагічных работнікаў акрэсліваецца у 969 і навуковых – у 956 асобаў [4, с. 16], разам – 1 925. Такім чынам, розніца паміж лічбамі, на якіх настойваюць вучоныя, вельмі значная. Пакуль можна падкрэсліць, што ў тагачаснай рэчаіснасці падобнай сітуацыі папросту быць не магло, улічваючы перманентны кадравы дэфіцыт, абумоўлены разнастайнымі (паводле часу) палітычнымі, эканамічнымі, прафесійнымі, сацыяльнымі абставінамі.

У пятым томе 6-томнай “Гісторыі Беларусі” Н.У. Васілеўская, спасылаючыся на манаграфію Г.У. Карзенкі [9], спыняецца на дзвюх лічбах навуковых работнікаў: 403 на 1927 г. і 940 на 1932 г. [10, с. 236, 308]. Аўтарка, аднак, не ўзяла пад увагу наступную кнігу даследчыка, дзе прыведзены некалькі іншыя даныя. У прыватнасці, на 1927 г. канстатуецца наяўнасць каля 800 навуковых і навукова-педагагічных работнікаў [4, с. 11]. Названыя вучоныя без сумневу ведаюць тагачасныя калізійныя ў навуцы і вышэйшай адукацыі. Адзначу толькі тыя, што непасрэдна тычацца тэмы: 1) будаўніцтва навукі на “пустым месцы”, 2) звыштэмпы гэтага будаўніцтва, 3) як вынік перманентнага дэфіцыту высокакваліфікаваных кадраў вучоных, які ўзмацняўся палітычнымі перашкодамі нават у 1920-х гг., 4) адпаведна – масавая праца па сумяшчэнню ў ВНУ і НДУ. Але ў доследнай практыцы зазначанае ігнаруецца, асабліва ў літаратуры паслясавецкага часу. Адпаведна здзіўляе выпаданне з поля зроку даных С.М. Некрашэвіча. Паводле яго інфармацыі, падрыхтаванай у 1929 г. для камісіі У.П. Затонскага, у канцы 1928/29 н.г. навукова-даследчыя ўстановы на 80 % былі ўкамплектаваныя работнікамі ВНУ. А паколькі пададзены даныя за тры каляндарныя гады, то гэтую канстатацыю можна экстрапаляваць на іх. Там жа прадстаўлена колькасць выкладчыкаў ВНУ: 1927 г. – 403, 1928 г. – 409, 1929 г. – 420 [11, арк. 13, 14].

Выпадае з поля зроку сучаснікаў не толькі архіўны матэрыял, але і даступныя, прынамсі з пачатку 1990-х гадоў, публікацыі міжваеннага перыяду. Іх, дарэчы, найбольш уважліва і карэктна выкарысталі ў згаданых манаграфіях ў савецкі час – Я.К. Новік і ў паслясавецкі – Г.У. Карзенка. Але, у адрозненне ад пасляваенных даследчыкаў, меркаванні, выказаныя сучаснікамі і ўдзельнікамі навукова-арганізацыйных падзей, якія аналізуюцца, таксама не адназначныя. Спектр іх даволі шырокі – 78 навукоўцаў на 1921 г., 40 і 172 – на 1923 г. [12, с. 3; 13, с. 3; 14, с. 35] і г.д. Несумненна, 40 навуковых супрацоўнікаў, пра якіх казаў сакратар ЦК В.Ю. Жаброўскі, уяўляюць лічбу палітычную ў кантэксце працэсаў СВБ, БНЦ і інш. з тым, каб паказаць адчувальны рост кадравага патэнцыялу да сярэдзіны 1930-х гадоў. Паводле афіцыйнай статыстыкі, на 1 студзеня 1923 г. толькі ў БДУ працавала 82 выкладчыка [15, арк. 6]. Думаецца, найбольш дакладныя даныя ўтрымліваюцца ў работах віцэ-прэзідэнта і неадменнага сакратара БАН В.К. Шчарбакова. На гэты год ён падае іншую лічбу – 172 чалавекі. У архіўных матэрыялах сустракаецца яшчэ адна пазіцыя, якая выклікае насцярожанасць да вялікіх лічбаў навуковых кадраў. Так, паводле праекта пастановы СНК БССР прадугледжвалася наяўнасць 2 643 навукоўцаў на 1932 г., у тым ліку 1 950 выкладчыкаў ВНУ і тэхнікумаў і 693 навуковых работнікаў даследчых устаноў [16, арк. 35]. Разам з тым, афіцыйны статыстычны ўлік заўсёды адрозніваў работнікаў ВНУ і тэхнікумаў. Але пазіцыя аўтараў праекта пастановы сведчыць, што складзеныя падобным чынам даныя

маглі выкарыстоўвацца ў прамовах і выступленнях асоб, якія займалі высокія партыйна-дзяржаўныя і навукова-арганізацыйныя пасады.

Зыходзячы з прадстаўленага, на сённяшні дзень мы можам казаць толькі пра выяўленне найбольш набліжаных да рэчаіснасці, верагодных тэндэнцый у колькаснай дынаміцы навукова-кадравага патэнцыялу Беларусі міжваеннага перыяду. Кароткі агляд гісторыі асвятлення зазначанага пытання дазваляе сцвярджаць пра яго нявырашанасць у беларускай гістарыяграфіі. Даныя, што характарызуюць колькасны склад вучоных БССР, прадстаўлены фрагментарна, без спроб прыцягнення архіўных матэрыялаў, амаль выключна з апублікаваных статыстычных зборнікаў з адначасовым ігнараваннем іншых публікацый ўдзельнікаў адпаведных працэсаў, што мелі месца ў 1920–1930-х гадах.

Спіс бібліяграфічных спасылак

1. Красовский Н. И. Высшая школа Советской Белоруссии. 2-е изд., перераб. и расшир. Минск : Высш. школа, 1972. 332 с.
2. Новик Е. К. Формирование кадров народного образования Белоруссии (1917–1941 гг.) / науч. ред. П. Т. Петриков. Минск : Наука и техника, 1981. 295 с.
3. Ковалев И. А. Идеологическая работа КПБ в период создания фундамента социализма. Минск : Наука и техника, 1970. 328 с.
4. Корзенко Г. В. Подготовка научных кадров в Беларуси. Взгляд сквозь годы. Минск : Хата, 1998. 168 с.
5. Токарев Н. В. Становление и развитие советской системы организации науки в БССР в 20–40-е годы // Наука Беларуси в XX столетии. Минск, 2001. С. 5–24.
6. Нарысы гісторыі Беларусі : у 2 ч. Мінск : Беларусь, 1994–1995. Ч. 2. 1995. 560 с.
7. Гісторыя БССР : у 5 т. Мінск : Навука і тэхніка, 1972–1975. Т. 3. 1973. 696 с.
8. Культурное строительство СССР : стат. сборник. М. ; Л. : Госпланиздат, 1940. 267 с.
9. Корзенко Г. В. Научная интеллигенция Беларуси в 1944–1990 гг. (подготовка, рост, структура). Минск : А-Склад, 1995. 74 с.
10. Гісторыя Беларусі : у 6 т. Мінск : Экаперспектыва, 2000–2006. Т. 5. 2006. 613 с.
11. Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь (НАРБ). Ф. 4п. Воп. 1. Спр. 4182.
12. Панкевіч П. Навука ў БССР за 15 год. *Савецкая краіна*. 1932. № 10. С. 3–12.
13. Рост культуры, науки и техники в БССР (на слёте передовых ударников минских предприятий и научных работников). *Рабочий*. 1934. 13 янв.
14. Шчарбакоў В. Праблема навуковых кадраў у БССР. *Савецкая краіна*. 1931. № 1. С. 33–41.
15. НАРБ. Ф. 30. Воп. 1. Спр. 3372.
16. НАРБ. Ф. 63п. Воп. 2. Спр. 543.

Адаслана 30.10.2018

УДК 930(476)+357.71

Ігор Іванавіч ШЕВЧУК,

доктор історичних наук, доцент,

професор кафедри загальної історії

Брестського державного університету імені О. С. Пушкіна

НАУКОВО-КАДРОВА СИТУАЦІЯ У БРСР МІЖВОЄННОГО ПЕРІОДУ

(Переклад з білоруської І. В. Чорного)*

Історія формування кадрового потенціалу науки в міжвоєнне двадцятиріччя в Білорусі привертала дуже незначну увагу, майже виключно білоруських дослідників. Тому далі акцентуються саме їх думки, оскільки деякі дані, присутні в російській літературі (в інших історіографіях інтерес до теми не виявлено), взятий, як правило, з опублікованих статистичних збірників. Якоїсь наукової ваги внаслідок своєї епізодичності і неперифікованості вони не мають. Але і в білоруській науці немає спеціальних досліджень з цього питання.

При знайомстві з позиціями білоруських дослідників, виділяються три особливості їх робіт. Перше, ними наводяться різні дані за різні роки, які не можна зіставити і порівняти, а

* Узгоджено з автором.

тому неможливо уявити їх в динаміці. Друге, інформація стосується головним чином 1930-х років. Третє, всі цифри взяті без верифікації з публікацій, як правило статистичних, відповідного десятиліття. Таким чином, кожен автор наводить дані, які відрізняються. Спектр широкий. Так, М. І. Красовський на кінець першої п'ятирічки налічував 1338 викладачів вузів і в 1941 р. – 1538 [1, с. 102, 109]. У монографії Є. К. Новіка, як пізніше в Г. В. Корзенка, представлена інша динаміка наукових кадрів: 1921 р. – 78, 1928 р. – 512 і на 1932 р. – відповідно 1500 наукових і науково-педагогічних працівників [2, с. 112]. І. А. Ковальов налічував в штаті НДЗ до початку 1933 року – 940 науковців [3, с. 107]. Спираючись на статистичні публікації 1930-х років, Г. В. Корзенко налічував на 1941 р. – 2227 представників наукової інтелігенції [4, с. 14, 16, 19]. Останньої цифри дотримувався М. В. Токарев [5, с. 14]. Таким чином, дані, наведені авторами, або не мають посилань, або джерелом послужили виключно офіційні статистичні збірники та періодичні публікації.

Відсутність особливої уваги до кадрового потенціалу науки в 1920–1930-х роках зумовило неспроможність позицій, представлених в узагальнюючих творах, присвячених історії Білорусі. Кадровий аспект білоруської науки фактично залишився поза увагою перших післявоєнних узагальнюючих праць 1958 і 1961 років («Історія БРСР», т. 2). Нічого конкретного з цієї проблеми не містять і «Нариси історії Білорусі», стверджуючи тільки, що після репресій «в результаті посиленої підготовки наукових кадрів в 1939–1940 рр. кількість їх в республіці зростає» [6, с. 186]. Неясно питання подано й у інших такого роду виданнях. Хоча, в третьому томі 5-томної «Історії БРСР» міститься тільки одна узагальнена цифра посилення – 1 031 викладач вузу на 1 травня 1936 р. [7, с. 596]. Показово, що автори розділу посилаються на статистичний збірник «Культурне будівництво СРСР» [8], де на зазначених ними сторінках, і не тільки, подібної інформації немає. Ця ж цифра, але з відповідним посиланням на довоєнну публікацію приведена Є. К. Новіком. Він же коректно передає і зміст: у вказану кількість не увійшли викладачі ВКСГШ, КІЖ, консерваторії, Гомельського учительського інституту [2, с. 193]. Дані на 1936 р. зустрічаються і в роботі Г. В. Корзенка. У ній на цей рік кількість науково-педагогічних працівників окреслюється у 969 і наукових – у 956 осіб [4, с. 16], разом – 1 925. Таким чином, різниця між цифрами, на яких наполягають вчені, дуже значна. Поки можна підкреслити, що в тогочасній дійсності подібної ситуації просто бути не могло, враховуючи перманентний кадровий дефіцит, обумовлений різноманітними (за часом) політичними, економічними, професійними, соціальними обставинами.

У п'ятому томі 6-томної «Історії Білорусі» Н. В. Василевська, посилаючись на монографію Г. В. Корзенка [9], зупиняється на двох цифрах науковців: 403 на 1927 р. і 940 на 1932 р. [10, с. 236, 308]. Автор, однак, не взяла до уваги наступну книгу дослідника, де наведені дещо інші дані. Зокрема, на 1927 р. констатується наявність близько 800 наукових і науково-педагогічних працівників [4, с. 11]. Зазначені вчені, без сумніву, знають тодішні колізії в науці та вищій освіті. Окреслю тільки ті, що безпосередньо стосуються теми: 1) будівництво науки на «порожньому місці», 2) надвисокі темпи цього будівництва, 3) як результат перманентний дефіцит висококваліфікованих кадрів вчених, який посилювався політичними перешкодами навіть в 1920-х рр., 4) відповідно – масова робота за сумісництвом в вузах і НДЗ. Але в дослідній практиці зазначене ігнорується, особливо в літературі пострадянського часу. Відтак дивує випадання з поля зору даних С. М. Некрашевича. За його інформацією, підготовленою у 1929 р. для комісії В. П. Затонського, в кінці 1928/29 н. р. науково-дослідні установи на 80 % були укомплектовані працівниками вузів. А оскільки наведено дані за три календарні роки, то цю констатацію можна екстраполювати на них. Там же представлена кількість викладачів вузів: 1927 р. – 403, 1928 р. – 409, 1929 р. – 420 [11, арк. 13, 14].

Випадає з поля зору сучасників не тільки архівний матеріал, але і доступні, принаймні з початку 1990-х років, публікації міжвоєнного періоду. Їх, до речі, найбільш уважно і коректно використовували в згаданих монографіях за радянських часів – Є. К. Новик і в пострадянській – Г. В. Корзенко. Але, на відміну від повоєнних дослідників, думки, висловлені сучасниками та учасниками науково-організаційних подій, які аналізуються, також не однозначні. Спектр їх досить широкий – 78 вчених на 1921 р. 40 і 172 – на 1923 р. [12, с. 3; 13, с. 3; 14, с. 35] і т. д. Безсумнівно, 40 наукових співробітників, про яких говорив

секретар ЦК В. Ю. Жебровський, представляють цифру політичну в контексті процесів СБВ, БНЦ та ін. з тим, щоб показати відчутне зростання кадрового потенціалу до середини 1930-х років. Згідно з офіційною статистикою, 1 січня 1923 р. лише в БДУ працювало 82 викладача [15, арк. 6]. Здається, найбільш точні дані містяться в роботах віце-президента і постійного секретаря БАН В. К. Щербакова. На цей рік він дає іншу цифру – 172 людини. В архівних матеріалах зустрічається ще одна позиція, яка викликає настороженість до великих цифр наукових кадрів. Так, згідно з проектом постанови РНК БРСР передбачалася наявність 2643 вчених на 1932 р. в тому числі 1950 викладачів вузів і технікумів і 693 науковців дослідницьких установ [16, арк. 35]. Разом з тим, офіційний статистичний облік завжди розрізняв працівників вузів і технікумів. Але позиція авторів проекту постанови свідчить, що складені таким чином дані могли використовуватися в промовах і виступах осіб, які займали високі партійно-державні та науково-організаційні посади.

Виходячи з викладеного, на сьогоднішній день ми можемо говорити лише про виявлення найбільш наближених до дійсності, можливих тенденцій в кількісній динаміці науково-кадрового потенціалу Білорусі міжвоєнного періоду. Короткий огляд історії висвітлення зазначеного питання дозволяє стверджувати про його невирішеність в білоруській історіографії. Дані, що характеризують кількісний склад вчених БРСР, представлені фрагментарно, без спроб залучення архівних матеріалів, майже виключно з опублікованих статистичних збірників з одночасним ігноруванням інших публікацій учасників відповідних процесів, що мали місце в 1920–1930-х роках.

Одержано 30.10.2018

УДК 330.3

Любов Василівна ШЕВЧЕНКО,

кандидат юридичних наук,

старший викладач кафедри адміністративного права і процесу

Національної академії внутрішніх справ;

Костянтин Анатолійович СТРЕЛЬЧЕНКО,

студент магістратури навчально-наукового інституту № 1

Національної академії внутрішніх справ

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА КОНТРОЛЮ ТА НАГЛЯДУ У ФАРМАЦЕВТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Основним завданням держави є забезпечення здоров'я громадян України. Правильне здійснення контролю за дотриманням ліцензійних умов провадження господарської діяльності у сфері обігу лікарських засобів є засобом забезпечення доступу громадян до якісних ліків. Саме тому контроль і нагляд держави у фармацевтичній діяльності є важливим.

В. Ю. Кобринський стверджує, що державний нагляд – це діяльність державних органів зі спостереження за функціонуванням відповідного підконтрольного об'єкта з метою: отримання повної, об'єктивної та достовірної інформації про стан справ на ньому; застосування заходів щодо виявлення, попередження і припинення правопорушень (із правом прямого втручання в оперативну діяльність об'єкта контролю); надання допомоги підконтрольній структурі в поновленні законності і дисципліни; вжиття заходів щодо притягнення до відповідальності винних осіб. У демократичному суспільстві він є однією з найважливіших функцій державного управління. Метою державного контролю є не тільки та не стільки виявлення недоліків, скільки їх своєчасне попередження та виправлення у роботі підконтрольного об'єкта, поновлення законності та дисципліни [1].

І. Я. Хитра розуміє державний нагляд як зумовлену об'єктивними і суб'єктивними чинниками складову частину управління, яка на підставі адміністративно-правових засобів застосовується у сфері господарської діяльності і полягає у спостереженні, аналізі, перевірці підконтрольних господарських установ з метою запобігання та недопущення порушень законності і публічних інтересів, а у разі їх виявлення – притягнення порушників до відповідальності [2].

© Шевченко Л. В.,

Стрельченко К. А., 2018